

Slavistický ústav Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied
Slovenský komitét slavistov

SLOV centrum
SLOV excelentnosti
SAV

© Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

© Slovenský komitét slavistov

EDITORI A VEDECKÍ REDAKTORI

Prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc.

Prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.

RECENZENTI

Doc. PaedDr. SEODr. Šimon Marinčák, PhD.

Prof. PhDr. Juraj Glovňa, CSc.

TECHNICKÁ REDAKCIA

Mgr. Juraj Molčányi

Publikácia je súčasťou riešenia výskumných úloh Centra excelentnosti SlovSlav Dejiny slovenskej slavistiky 19.-20. storočia. Postavy slovenského národného obrodzenia (Anton Bernolák, Pavol Jozef Šafárik, Ján Kollár, Ľudovít Štúr, Pavol Dobšinský, Jonáš Záborský) + Ján Stanislav – ich činnosť a dielo v európskom kontexte.

ISBN 978-80-89489-28-2

EAN 9788089489282

Ján Doruľa – Peter Žeňuch (eds.)

**Ján Stanislav
a slovenská slavistika**

Bratislava 2016

Menný zoznam autorov publikácie

PhDr. Mojmír Benža, CSc., Bratislava

Doc. PhDr. Erika Brtáňová, CSc., Ústav slovenskej literatúry SAV

Doc. PhDr. Mária Dobříková, CSc., Univerzita Komenského

Prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc., Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

Prof. PaedDr. Martin Golema, PhD., Univerzita Mateja Bela

Doc. Dr. Daniela Konstantinová, PhD., Veľkotrnavská univerzita sv. Cyrila a Metoda

Mgr. Mária Košková, CSc., Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

Doc. Mgr. Jaromír Krško, PhD., Univerzita Mateja Bela

Doc. Dr. Викторыя Ляшук, CSc., Univerzita Mateja Bela

Prof. Ing. Štefan Luby, DrSc., Fyzikálny ústav SAV

Mgr. Anita Račáková, PhD., Univerzita Mateja Bela

Prof. PhDr. Ivor Ripka, DrSc., Bratislava

Doc. PhDr. Marianna Sedláková, PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika

ThLic. Andrej Škoviera, PhD., Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

Doc. PhDr. Zvonko Taneski, PhD., Univerzita Komenského

Dr. Marina Valencovová, CSc., Institut slavianovedenija RAN v Moskve

Mgr. Svetlana Vašíčková, Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

Mgr. Svorad Zavarský, PhD., Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

Prof. PhDr. Viera Žemberová, CSc., Prešovská univerzita

Mgr. Katarína Žeňuchová, PhD., Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

Prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc., Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

Obsah publikácie

Predslov.....	7
<i>Štefan Luby</i> Druhý kongres slovenských slavistov 4. 11. 2015, pavilón QUTE	9
<i>Ján Doruľa</i> Odkaz diela Jána Stanislava.....	11
<i>Peter Žeňuch</i> Ján Stanislav a aktuálne akademické rámce slovenskej slavistiky	25
<i>Svorad Zavarský</i> Výskum slovensko-latinských a slovansko-latinských vzťahov v Slavistickom ústave Jána Stanislava SAV	35
<i>Svetlana Vašíčková</i> Угрянские рукописи как источник познания карпатской духовной культуры на рубеже XVII-XVIII вв.	41
<i>Jaromír Krško</i> Slovenský juh v stredoveku Jána Stanislava v kontexte tradičných a nových onomastických výskumov	51
<i>Martin Golema</i> Koncept významu slova v Stanislavovej monografii <i>Slovenský juh v stredoveku</i> a niektoré možnosti jeho doplnenia a prehodnotenia (na príklade mytologicky motivovaných toponým).....	61
<i>Ivor Ripka</i> Konštanty a premenné <i>Československej mluvnice</i> Jána Stanislava	79
<i>Andrej Škoviera</i> Slovenské preklady cyrilo-metodských prameňov. S osobitným zreteľom na dielo Jána Stanislava.....	91
<i>Marianna Sedláková</i> Dialekt ako nevyčerpatel'ný zdroj informácií o historickom vývine jazyka a spoločnosti	113

<i>Marína Valencovová</i> Slovenské amatérske nárečové slovníky a ich význam pre slovenskú slavistiku.....	123
<i>Katarína Žeňuchová</i> Podnety vedeckého diela Jána Stanislava na pomedzí dialektológie a folkloristiky.....	131
<i>Викторья Ляшук</i> Славянски фальклор у сучаснай навуковай парадыгме	141
<i>Mária Košková</i> Ján Stanislav v kontexte bulharskej slavistiky.....	163
<i>Mária Dobříková</i> Vplyv Jána Stanislava a slovenskej slavistiky na život a dielo bulharského slovakistu. <i>Ad honorem Ivan Bujukliev</i>	177
<i>Daniela Konstantinová</i> Slavistika a slovakistika na Veľkotrnavskej univerzite sv. Cyrila a Metoda v Bulharsku.....	185
<i>Mojmír Benža</i> Tradičná kultúra na stránkach časopisu Slavica Slovaca.....	193
<i>Erika Brtáňová</i> Literárna história na stránkach časopisu Slavica Slovaca.....	201
<i>Viera Žemberová</i> Literárna veda v časopise Slavica Slovaca	211
<i>Anita Račáková</i> Poľská slavistika a výskum slovensko-poľských vzťahov na stránkach časopisu Slavica Slovaca	219
<i>Zvonko Taneski</i> Macedonistika v slovenskom slavistickom časopise Slavica Slovaca (1966 – 2014)	247
Prílohy.....	257

Slovenské amatérske nárečové slovníky a ich význam pre slovenskú slavistiku

Marína Valenciovová

„V centre slovenského slavistického výskumu”, písal Miroslav Laciok, „je od samého začiatku slovenčina vo vzťahu k slovanskému i neslovanskému jazykovému, kultúrnemu a etnickému prostrediu”, preto „skúmanie vzťahov a porovnávací výskum v kontexte *my a tí druhí* je trvalou a aktuálnou témou komplexného a interdisciplinárneho slavistického bádania.“¹ Čo sa týka situácie v Rusku, vyzerá to trochu inak: Tu sa postupne, približne od polovice 19. storočia, začali študovať takmer všetky slovanské jazyky vrátane staroslovienskeho ako samostatné odbory na slavistickej katedre. Rusistika sa vymedzila ako samostatná disciplína a učí sa na katedre rusistiky. To však neznamená, že sa neuskutočňovali rusko-inoslovenské štúdiá; študenti slavistických katedier na univerzitách mali a majú ako základný odbor jeden zo slovanských jazykov a ako dodatočný sa popri širšej slavistickej príprave učí druhý slovanský jazyk.

Ján Stanislav v úvode k Dejinám slovenského jazyka pripomína, že sa slovenčina ako jeden zo slovanských jazykov prednášala na univerzite v Moskve a Sankt-Petersburgu ešte pred Štúrovým vystúpením, v rokoch 1842 a 1843 prvými znamenitými ruskými slavistami Osipom Maksimovičom Boďanským a Izmailom Ivanovičom Sreznenským.² Od tých čias prežila ruská slavistika pestré osudy, i svoje úplné zničenie v tridsiatych rokoch 20. storočia, po ktorom sa obnovila vo vojnovom roku 1943. Medzi jej záujmy však vždy patril slovenský jazyk a kultúra, literatúra i folklór.

Každý jazykovedec vie, čo pre štúdium jazyka znamenajú slovníky, najmä vo vzťahu k výskumu lexiky a terminológie tradičnej materiálnej a duchovnej kultúry, pri ktorej opise sa nevyhnutne používajú osobitné termíny a nárečová lexika.

V tomto kontexte má veľký význam *Slovník slovenských nářečí* (SSN),³ ktorý je dôležitým prameňom pre lingvistické aj etnolingvistické výskumy slovenského jazyka a kultúry nielen na Slovensku, ale aj v iných krajinách. Tešíme sa na skoré vydanie ďalšieho dielu.

¹ Laciok, Miroslav: Slovenská slavistika I. polovice 19. storočia. In: *Slavica Slovaca*, 1975, roč. 10, č. 3, s. 291.

² Stanislav, Ján: *Dejiny slovenského jazyka*. I. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967, s. 17.

³ *Slovník slovenských nářečí*. Ukážkový zväzok. Bratislava, 1980. Ed. Ivor Ripka. Bratislava: Veda, 1994. I. zv., 2006, II. zv.

Dôležité pre etnolingvistické štúdium boli a ostávajú aj skôr vydané nárečové slovníky jednotlivých oblastí: *Vecný slovník dolnotrenčianskych nárečí* od Ivora Ripku (Bratislava, 1981) a *Vecný slovník. Lexika Novohradu* (Bratislava, 1975) od Jána Matejčíka, *Gemerský nárečový slovník* od Jozefa Orlovského (1982), *Slovník šarišských nárečí* od Ferdinanda Buffu (Prešov, 2004) a iné. Slovenskú lexikografiu, počínajúc od starších rukopisných a tlačených slovníkov z územia Slovenska až po súčasné slovníky opísala Alexandra Jarošová v príspevku *Slovenská lexikografia*.⁴ Je tam súpis slovníkov i zoznam prác s lexikografickou problematikou.

Popri profesionálnych slovníkoch existujú aj viaceré amatérske nárečové slovníky vydávané v pomerne veľkom počte na Slovensku, mnohé zostávajú nevytlačené, ručne zapísané v zošitoch rodákmi viacerých slovenských obcí, alebo sú uvedené na internetových stránkach. Pripomeniem tu len rukopisný slovníček z Vyšnej Rybnice (okr. Sobrance), ktorý zostavila pani Margita Peťová; v čase nášho etnolingvistického výskumu v roku 2014 (organizovanom v spolupráci s kolegami zo Slavistického ústavu Jana Stanislava SAV K. Žeňuchovou a P. Žeňuchom) nám ho dovolila aj odfotografovať.

Vo svojej správe by som sa chcela krátko pristaviť pri niektorých slovníkoch a slovníčkoch, ktoré sa mi dostali do rúk počas mojich ciest po viacerých regiónoch Slovenska. Dostávala som ich do daru, kupovala v kníhkupectvách alebo aj sťahovala z internetu. Zaujali ma preto, že ich nezostavili profesionálni filológovia, ale predstavitelia inteligencie, nadšenci slovenskej lexikografie, slovenskí vlastenci – právnici, kňazi, učitelia. Tento jav je, zdá sa, charakteristický pre všetky jazyky a národy. Ako viem, existujú také slovníčky ruského, bieloruského, ukrajinského i nemeckého jazyka (napríklad slovník düsseldorfského nárečia od policajta Heinza Engelsa, ktorý vyšiel v dvoch vydaniach⁵).

Medzi tie slovenské, o ktorých sa tu nakrátko zmienime, patria: Slovník goralského nárečia od inžiniera Mariana Grígeľa,⁶ slovník zemplínskeho nárečia od lekára Vincenta Kertésa,⁷ slovník obce Zubrohlava a okolitých plátenníckych obcí od ekonómky Evy Kuriakovej, bývalej starostky obce, a kolektívu,⁸ slovník poľančianskeho nárečia od Jozefa Kudlovského,⁹ slovník tisovskeho nárečia od

⁴ Jarošová, Alexandra: Slovenská lexikografia. In: Славянская лексикография. Москва, 2013, s. 198-216.

⁵ Engel, Heinz: *Ons Platt – schwarz op wiss: Wörterbuch der düsseldorfer Mundart*. Düsseldorf: Droste Verlag, 1996; zweite Ausgabe 2008.

⁶ Grígeľ, Marián: *Goralské nárečie. Slovník*. Námestovo: Štúdio F., František Teťák, 2004.

⁷ Kertés, Vincent: *Zemplínsky slovník. Príslovia a porekadlá*. Michalovce: Jozef Rovňák – Excel, 2010.

⁸ Kuriaková, Eva a kol.: *Slovník obce Zubrohlava a okolitých plátenníckych obcí*. Zubrohlava: Združenie Babia hora, 2005.

⁹ Kudlovský, Jozef: *Poľančiansko-slovenski kešeňovi slovník, alebo: Ako sa rozprávalo, rozpráva a bude rozprávať v Sečovskej Polianke*. Košice: CAPS, 2013.

JUDr. Jána Cabana,¹⁰ slovník čabianskeho nárečia od kňaza Júliusa Dedinského v prepracovaní Juraja Anda a Mateja Mazána.¹¹

Žiaľ, nepoznám podobné amatérske slovníky miestnych názvov – mikrotoponymov, oronymov, speleonymov a pod., hoci ľudia na Orave, Liptove alebo na Zmagurí pamätajú veľa zaujímavých miestnych názvov vrchov a pohorí, riek a údolí. Také slovníčky by iste mali svoju hodnotu pri výskume karpatskej onomastiky.

V predhovore ku spomenutým slovníkom ich autori uvádzajú, že ich cieľom bola „snaha zachovať a písomne zachytiť“ slová, ktoré sa prenášali z generácie na generáciu,¹² „zaznamenať staršie a zložitejšie slová,“¹³ zachovať „pôvodné nárečie pre ďalšie pokolenia“, „aby nikdy nevymreli slová našich predkov,“¹⁴ „priblížiť mladej generácii, ale aj generáciám po nás slovník našich predkov, slová, ktoré upadajú do zabudnutia, význam ktorých mnohí už nepoznajú.“¹⁵

A tak hlavným cieľom týchto slovníkov je podľa ich autorov zachránenie historickej vrstvy slovenského jazyka určitého regiónu alebo obce. (Ukazuje sa, že do slovenských nárečí v istom slova zmysle patria aj goralské nárečia na severe Slovenska, ktoré sa líšia od goralčiny na poľskom území.) Uvedený cieľ – zapísať a zachrániť nárečie – sa rozličným spôsobom realizuje v každom zo spomenutých slovníkov.

Slovník M. Grígeľa *Goralské nárečie* uvádza na začiatku kapitoly *Goralské nárečie vo svetle kolonizácií a teórie jazykových kontaktov*, ďalej stručné dejiny regiónu a jednotlivých obcí, geografickú, sociálno-ekonomickú charakteristiku Oravy a okresu Námestovo, podáva aj nárečové ukážky textov z každej obce. Je to výkladový abecedný slovník v rozsahu okolo 125 strán. Slová sú zapísané transkripciou zaužívanou v slovenskej dialektológii, uvádza sa gramatický rod a slovný druh. Nasleduje vecno-tematický porovnávaci slovník, v ktorom sa na ľavej strane uvádza otázka z Dotazníka pre výskum slovenských nárečí v podobe, v akej ju pre pripravovaný Atlas Slovenského jazyka IV vypracovali Anton Habovštiak a Ferdinand Buffa, vpravo sú slová používané v danom význame v jednotlivých obciach Hornej Oravy (Oravské Veselé, Mútne, Novot', Oravská Polhora, Oravská Lesná, Zákamenné, Suchá Hora, Hladovka, Rabčice, Sihelné, Rabča). Je to prvý slovensko-goralský slovník, ktorý vo veľkej miere spĺňa požiadavky vedeckého spracovania. Sám autor však pripomína, že „nebolo by na škodu, keby sa jej [tejto témy] ujali profesionálni jazykovedci.“¹⁶

¹⁰ Caban, Ján: Slovník tisoovského nárečia alebo Po tisoovsky. [2012 ?]

¹¹ Dedinský, Július; prepracovali Juraj Ando a Matej Mazán: Čabianski nárečovi slovník. Békéšska Čaba: Mestská samospráva Békéšska Čaba, Zväz Slovákov v Maďarsku a Výskumný ústav ZSM. [1993]

¹² Caban, Ján: Slovník tisoovského nárečia, c. d., s. 3.

¹³ Kertés, Vincent: Zemplínsky slovník, c. d., s. 7.

¹⁴ Kudlovský, Jozef: Poľančansko-slovenski kešeňovi slovník, c. d., s. 1.

¹⁵ Tamže, s. 5.

¹⁶ Grígeľ, Marián: Goralské nárečie, c. d., s. 5.

Zemplínský slovník je koncipovaný ako abecedne usporiadaný všeobecný slovník, podáva aj krátku gramatiku zemplínskeho nárečia. Ku spisovným heslovým slovám sa v pravom stĺpci pridávajú nárečové slová, tvary a výrazy, všade bez gramatických ukazovateľov. Takýto postup akiste súvisí so zameraním autora na mladú generáciu, ktorá by takto mohla nájsť domáce regionálne slovo a naučiť sa ho, no pre vedecké alebo informačné ciele iných záujemcov, nie obyvateľov Zemplína, takýto postup komplikuje alebo až znemožňuje hľadanie nárečových slov a ich významu. Slovník má 260 strán malého formátu, z ktorých takmer tretinu zaberá paremiologická časť (80 strán) – zemplínske príslovia a porekadlá (*prihvarkí*).

Približne 30 strán z celkových 286 tvoria frazeologické a paremiologické jednotky aj v *Slovníku obce Zubrohlava a okolitých plátennických obcí*. Záslužné a pre čitateľa užitočné sú objasnenia ich významu, lebo často ani domáci používatelia nárečia už nerozumejú starej, dnes nejednoznačnej metaforike. Abecedne usporiadaný slovník obsahuje gramatické údaje a významy slov sa vykladajú pomocou spisovných ekvivalentov alebo opisom.

Malý *Polančansko-slovenski kešeňovi slovník* (nad týmto názvom sa ako jeho graficky rovnako stvárnená súčasť uvádza text *Aby nikdy nevymreli...*) je najjednoduchší a najlakonickejší. Podáva slová a ich výklady pomocou významových ekvivalentov, bez gramatických poznámok. Autor pripomína, že slovník je otvorený a môže i musí sa dopĺňať. Zatiaľ ma 50 strán malého formátu.

Čabianski nárečovi slovník (186 strán) podáva nárečové slovo, jeho spisovný ekvivalent a preklad do maďarčiny, krátky výklad významu slova uvádza v slovenčine a maďarčine.

Východiskom pre tisoovský slovník sa stala zbierka nárečových slov tisoovského rodáka Dr. Cyrila Krausa, ktorá bola doplnená o slová zo zbierky Jána Cabana, čím vzrástol počet zachovaných nárečových slov z 2392 na 3202. Do slovníka boli zaradené slová, ktoré sa odchyľujú od spisovnej podoby, a to aj slová, ktoré sa líšia iba v jednotlivostiach. Zaznamenávajú sa aj slová, ktoré sú dnes už zriedkavé, alebo sa už vôbec nevyskytujú.¹⁷ Na 78 stranách slovníka nájdeme aj porekadlá, miestne a osobné názvy, ukážky nárečových textov i príhody a poviedky. Kniha je hojne ilustrovaná starými fotografiami.

Ako vidieť, ciele a najmä adresáti spomenutých amatérskych slovníkov sa líšia od cieľov a adresátov odborných akademických slovníkov, ktoré sú adresované jazykovedcom, majú zložitý vedecký aparát.

Treba podčiarknuť, že amatérske nárečové slovníky nielen zachytávajú bohatú slovnú zásobu slovenského národného jazyka, ale plnia aj dôležitú praktickú úlohu – informujú o význame nárečovej a zastaranej (vrátane prevzatej) lexiky, s ktorou sa stretávame vo folklórnych opisoch, v prísloviach, pesničkách i hrách,

¹⁷ Caban, Ján: Slovník tisoovského nárečia, c. d., s. 3.

a môže tak zohrávať významnú úlohu aj pri riešení napríklad etymologických alebo iných filologických problémov. Majú pravdaže aj svoje extralingvistické poslanie – vzdelávacie, vychovné, vlastenecké.

Dva zo spomenutých slovníkov priamo naplňajú úlohu, formulovanú v úryvku citovanom na začiatku nášho príspevku: „Skúmanie vzťahov a porovnávací výskum v kontexte *my a tí druhí*.”¹⁸ Je to slovník *Goralské nárečie*, ktorý spracúva lexiku goralskej nárečovej oblasti na severe Oravy (11 obcí) a zachytáva slovensko-poľskú jazykovú interferenciu, a *Čabianski nárečovní slovník*, ktorý zachytáva lexiku Slovákov v Maďarsku spracovanú na základe rukopisu Júliusa Dedinského, ktorý hovorí, že nezapisoval také maďarské slová, ktoré miestni obyvatelia „len tak z lenivosti miešajú do svojej reči“, ale zaradil len maďarizmy označujúce pojmy, „ktoré náš ľud po slovensky vyjadriť už viacej nie je v stave (napr., *čejš – hájnik, juhás – pastier oviec, barnaví – hnedý* atď.“¹⁹ Tieto slovníky zachytávajú konkrétnu jazykovú situáciu odzrkadľujúcu spolunažívanie a jazykovú interferenciu susedných národov, situáciu, ktorej sú autori slovníkov sami účastníkmi na určitom mieste a v určitom čase. Ide teda o dôveryhodný opis, ktorý lingvistickej kontaktológii poskytuje možnosť ďalšieho výskumu pri štúdiu hraníc jazykových oblastí a mechanizmov interferencie a preberania slov v pohraničných oblastiach.

Hodnotu takýchto slovníčkov možno vidieť aj v tom, že zaznamenávajú aj lexémy, ktoré nenájde v spisovnom jazyku, alebo ich nezachytil ani *Slovník slovenských nárečí* (je nepravdepodobné, že sa vôbec dajú zachytiť všetky nárečové slová). Ako napísal v predhovore Július Dedinský, hlavnú časť materiálu „tvoria špeciálne čabianske slová a výrazy, ktoré spisovný jazyk vôbec nepozná, ako napr.: *špiro – pes, popracka – perlička, pilátovať sa – trápiť sa, ábelovať sa – meškať, koňirovať – hnevať niekoho a tým podobné*.”²⁰ Tu treba poznamenať, že SSN zaznamenáva slovo *pilátovať*, nedok. expr., ale len ako nezvratné sloveso s významom ‚trápiť niekoho‘, Turičky, LUC (SSN 2, 793).

Aj v iných nárečových slovníkoch sa nájdu slová, ktoré chýbajú v SSN, ako napríklad: *bilota* ‚spodnička‘, *obriskac* ‚ošpliechať‘, *očab* ‚polička‘, *mošlej* ‚čudák‘, *oroslan* ‚opica‘ (z nárečia v Sečovskej Polianke), *juger* ‚čiasťka poľa‘, *kerat* ‚starosť, množstvo práce v domácnosti‘, *kicka* ‚trocha, malé množstvo‘, *kickat’* ‚dávať po troške‘ (Zubrohľava), *laboňic* ‚brodiť sa po blate‘ (zemplínske nárečie).

Našli sa aj prípady, keď sa v nárečových slovníkoch odlišuje význam tých istých slov od významu uvedeného v SSN, ako napríklad v Zubrohľave *hraboš*, m – myš,²¹ a v SSN *hraboš*, m trn – larva chrobáka hrbáča obilného (zool. *Zabrus tenebriodes*): *hraboš* Brestanovy TRN (SSN 1, 616).

¹⁸ Laciok, Miroslav: Slovenská slavistika 1. polovice 19. storočia, c. d., s. 291.

¹⁹ Dedinský, J.; prepracovali Juraj Ando a Matej Mazán: Čabianski nárečovní slovník, c. d., s. 7.

²⁰ Tamže, s. 8.

²¹ Kuriaková, E. a kol.: Slovník obce Zubrohľava a okolitých plátenníckych obcí, c. d., s. 81.

V iných prípadoch spomínané nárečové slovníčky zaznačujú aj taký morfológický variant odvodeniny, aký sa v SSN neuvádza, ako napr. *behanuo* ‚poplatok za oplodnenie kravy‘ (po tisoovsky) [SSN 1 na strane 106 zaznamenáva: *behanica* ‚čas párenia, behania sa kravy‘, *behanie* ‚párenie sa (i obdobie párenia sa)‘, *behat sa* ‚mat’ čas párenia (o kravách)‘].

Je pochopiteľné, že tieto amatérske slovníky majú z lingvistického pohľadu viaceré chyby a nedostatky. Tak napríklad nemajú presnú fonetickú transkripciu, chýbajú gramatické a štylistické poznámky, neregulárne sa uvádzajú heslové tvary, nedostatočná je definícia významu heslového slova, vyskytuje sa nesúlad medzi slovnodruhovým zaradením heslového slova a slova použitého pri výklade jeho významu (napr., sloveso *búkat’ sa*, inf. sa vysvetľuje pomocou podstatného mena: ‚čas párenia u ošípaných‘), chýba výklad významu frazeologizmov a pod. Niektoré z uvedených nedostatkov sa pravdaže nájdu aj v profesionálnych nárečových slovníkoch.

Na porovnanie uvidíme ukážku spracovania toho istého slova v Slovníku tisoovského nárečia a v SSN: *piš’ok* – ústa (Caban) // *piš’ok*, m – 1. strsl. expr. papuľa mláďat: *To ’eliatko zme dal’i po_tú kravu a to zme mu uš potom dával’i cecog do piš’oka* Dobrá Niva, ZVO. 2. strsl. expr. bozk ... (SSN 2, 806).

Spomínané amatérske slovníky majú tú výhodu, že ich zostavujú nositelia nárečí, ktorí sa na rozdiel od externých zberateľov či bádateľov môžu vyhnúť omylom vyplývajúcim z neporozumenia významu slova alebo z neinformovanosti o etnológických alebo historických detailoch.

Nárečová slovná zásoba, ako je dobre známe, obsahuje veľa archaických prvkov, v ktorých sa odzrkadľujú osobitosti tradičnej ľudovej kultúry. V časoch, keď sa ľudové nárečia v tradičnej podobe postupne vytrácajú, môžu sa nárečové slovníky stať zdrojom vedomostí o kultúre a spôsobe života ľudu. Aj v spomínaných nárečových slovníkoch možno nájsť časť etnokultúrnej lexiky – názvov obradov a ich účastníkov, sviatkov, prvkov obyčajovej praxe, mytologických názorov atď. Celá táto lexika je vo svojom základe nárečová, ako písal N. I. Tolstoj, pretože tradičná kultúra „vždy existovala ako nárečová, najmä územno-nárečová.“²²

Amatérske a poloamatérske nárečové slovníky sa môžu využívať pri spracúvaní nárečového slovníka národného jazyka i pri práci na historickom a etymologickom slovníku daného jazyka, pretože „súčasný slovanský nárečový priestor sa nám pri mnohých javoch ukazuje ako priestorovo rozvinutá diachrónia, v ktorej sa časová postupnosť rozvoja systémov alebo ich fragmentov zobrazuje v územnej projekcii.“²³

²² Толстой, Н. И. – Толстая, С. М.: К реконструкции древнеславянской духовной культуры (лингвогеографический аспект). In: Славянское языкознание. VIII Международный съезд славистов. Москва: Наука, 1978, s. 366.

²³ Толстой, Н. И.: Некоторые проблемы сравнительной славянской семасиологии. In: Славянское языкознание. VI Международный съезд славистов (Прага, 1968). Доклады советской делегации. Москва: Наука, 1968, s. 340.

Ako písala bulharská etymologička Ute Dukova, „spoľahlivosť výsledkov etymologickej analýzy slovanských slov, riešenie otázky vzniku, vrátane miesta vzniku slov závisí predovšetkým od objemu porovnávacieho slovanského materiálu. Mimoriadnu hodnotu majú v tomto prípade zriedkavé slová, ktoré často nie sú zahrnuté v slovníkoch, no aspoň časť z nich možno nájsť v etnografických štúdiách.“²⁴ Svojím podielom by tu mohli prispieť aj amatérske slovníčky, podobne ako pri etnolingvistických štúdiách a pri výskume tradičnej ľudovej duchovnej kultúry.

Literatúra

- CABAN, Ján: Slovník tisoovského nárečia alebo Po tisoovsky. [2012 ?]
- DEDINSKÝ, Július; prepracovali Juraj Ando a Matej Mazán: Čabianski nárečovi slovník. Békéšska Čaba: Mestská samospráva Békéšska Čaba, Zväz Slovákov v Maďarsku a Výskumný ústav ZSM. [1993]
- ДУКОВА, У.: Наименования демонов в болгарском языке. Москва: Индрик, 2015.
- ENGELS, Heinz: *Ons Platt - schwarz op wiss: Wörterbuch der düsseldorfer Mundart*. Düsseldorf: Droste Verlag, 1996; zweite Ausgabe 2008.
- GRÍGEL, Marián: Goralské nárečie. Slovník. Námestovo: Štúdio F., František Teľák, 2004.
- JAROŠOVÁ, Alexandra: Slovenská lexikografia. In: Славянская лексикография. Москва: 2013, s. 198-216.
- KERTÉS, Vincent: *Zemplínsky slovník. Príslovia a porekadlá*. Michalovce: Jozef Rovňák – Excel, 2010.
- KUDLOVSKÝ, Jozef: *Polančansko-slovenski kešeňovi slovník, alebo: Ako sa rozprávalo, rozpráva a bude rozprávať v Sečovskej Polianke*. Košice: CAPS, 2013.
- KURIAKOVÁ, Eva a kol.: *Slovník obce Zubrohľava a okolitých plátenníckych obcí*. Zubrohľava: Združenie Babia hora, 2005.
- LACIOK, Miroslav: Slovenská slavistika 1. polovice 19. storočia. In: *Slavica Slovaca*, 1975, roč. 10, č. 3, s. 291-296.
- Slovník slovenských nárečí. Ukážkový zväzok*. Bratislava, 1980. Ed. Ivor RIPKA. Bratislava: Veda, 1994. I. zv., 2006, II. zv.
- STANISLAV, Ján: *Dejiny slovenského jazyka*. I. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967.

²⁴ Дукова, У.: Наименования демонов в болгарском языке. Москва: Индрик, 2015, s. 77.

ТОЛСТОЙ, Н. И.: Некоторые проблемы сравнительной славянской семасиологии. In: Славянское языкознание. VI Международный съезд славистов (Прага, 1968). Доклады советской делегации. Москва: Наука, 1968, s. 339-365.

ТОЛСТОЙ, Н. И. – ТОЛСТАЯ, С. М.: К реконструкции древнеславянской духовной культуры (лингвогеографический аспект). In: Славянское языкознание. VIII Международный съезд славистов. Москва: Наука, 1978, s. 364-385.